Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Art & Humanities Journal (International Refereed & Indexed)
Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Art & Humanities Journal
2020 Volume:13 S: 1 - 28
Published Online November 2020 (http://arthum.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/10.17740/eas.art.2020-V13-01

ARTS & CRAFTS ARCHITECTURE AND DECORATION

Tuğçe ARSLAN*

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, tugcears@gmail.com

Received Date: 27.09.2020, Revised Date:18.10.2020, Accepted Date:09.11.2020

Copyright© 2020 Tuğçe ARSLAN . This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

This text examines the ideals of the "Arts&Crafts" movement that emerged in England in the 19th century and their reflections in the field of art. The Arts and Crafts movement, which opposed the industrial design approach created by the industrialization period and focused on manual labor by returning to past references, was influential in the field of architecture and handcrafts throughout the 19th century. The basic principle of Arts&Crafts architecture is that the interior and exterior design of the architectural structure is in an organic integrity. The source of inspiration for Arts and Crafts designs that combine vibrant colors and dynamic lines is nature itself, in this context, in Art&Crafts designes plant and animal figures of nature are frequently used in terms of patterns and shapes.

Keywords: Art&Crafts, Architecture, Art, Craft, William Morris

ARTS&CRAFTS MİMARİ VE DEKORASYON

ÖZET

Bu metin, 19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan "Arts and Crafts" hareketinin ideallerini ve sanat alanına yansımalarını incelemektedir. Sanayileşme döneminin ortaya çıkardığı endüstriyel tasarım anlayışına karşı çıkan ve geçmiş referanslara dönerek el emeğine odaklanan Arts and Crafts hareketi, mimari ve el işçiliği alanında 19. yüzyıl boyunca etkili olmuştur. Arts and Crafts mimarinin temel prensibi, mimari yapının iç ve dış tasarımının organik bir bütünlük içinde olmasıdır. Canlı renkler ve hareketli çizgileri bir araya getiren Arts and Crafts tasarımların ilham kaynağı ise doğanın kendisidir, bu nedenle desen ve biçim yönünden sıklıkla doğanın bitkisel ve hayvan figürlerine başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müze, Modern Sanat, Alexander Iolas, Selanik, Yunanistan.

1.Giriş

"Arts and Crafts" akımı William Morris önderliğinde kurulmuştur. Akımın endüstriyel üretimin aksine el emeğine dayalı üretimler gerçekleştirme çabası büyük oranda dönemin önde gelen mimarlarından Pugin ve yine saygın eleştirmenlerinden Ruskin'in doktrinlerinden esinlenmiştir. Pugin mimari alanda Gotik canlandırmacılığı yücelten ve Gotik stilin, endüstrinin şablonlaşmış tasarımlarının aksine, özgün bir ifade aracı olduğunu ileri sürerken aynı şekilde Ruskin de sanatsal alanda insan elinin önemini vurgulayan önemli yazılar yazmıştır. Tüm bu esinlerle ortaya çıkan Arts and Crafts hareketi, başta İngiltere olmak üzere tüm Avrupa ve Amerika kıtasında benimsenmiştir. Bu hareket aynı zamanda 20. yüzyılın sonuna dek popülerliğini korumuş, el emeğine dayalı ve doğal bir estetik ruhu olan sanat eserlerinin üretimi sürdürülmüştür.

Çalışma Arts and Crafts hareketini tetikleyen etmenler üzerinden yol alarak bu akımın etki ettiği mimari ve günlük kullanım eşyalarını içeren tasarım alanlarını kapsamaktadır. Daha anlaşılabilir olması

açısından metin belirli bölümlere ayrılmıştır. Arts and Crafts hareketinin nasıl bir ortamda ve hangi koşullarda ortaya çıktığını anlatabilmek adına ilk olarak bu hareketi kapsayan "Victoria Dönemi" incelenmiştir, bu bağlamda Victoria Dönemi endüstriyel yapısı ile birlikte mimaride kullanılan eklektik unsurlardan bilhassa Gotik tasarım üzerinde durulmuştur, zira Gotik stil hem Viktoryen dönemin katı sistematik tutumuyla paralel ilerlemekte hem de planlanarak ve hesaplanarak seri bir biçimde üretilen sanat çalışmalarının aksine Arts and Crafts'ın aradığı öznel ifadeyi taşımaktadır. Arts and Crafts Hareketinin Oluşumu" olarak adlandırılan ikinci bölümde, akımın sanatçılarının nasıl bir araya geldiği ve ortak görüşleri üzerine odaklanılmıştır. "İngiltere'de Arts and Crafts Mimarinin İlk Örnekleri" adlı bölümde ise William Morris, Philip Webb gibi Arts and Crafts'ın temel sanatçıları ve çalışmaları üzerine bir inceleme yapılmıştır. Bu bölümün ardından, "Amerika'da Arts and Crafts Mimari Etkileri" başlıklı kısımda, Arts and Crafts hareketinin 19. yüzyılda ne denli hızlı geliştiği ve akımın İngiltere ile sınırlı kalmayarak nasıl uluslararası bir üsluba dönüştüğünü belirtebilmek amacıyla Amerika'da Arts and Crafts hareketiyle paralel çalışan sanatçılar değerlendirilmeye alınmıştır. Son bölümde ise Arts and Crafts hareketi dâhilinde kurulan organizasyonlar, bu organizasyonların tasarımları ve tekstil, seramik, metal gibi malzemelerle ürettikleri ürünleri incelenmiştir.

2. Victoria Dönemi

18. yüzyılda İngiltere önderliğinde başlayan Sanayi Devrimi, Avrupa başta olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır. Sanayi Devrimi ardından gerçekleşen buluşlar, endüstriyel alanda daha önce eşi görülmemiş yenilikler ortaya çıkarmıştır. Malzeme, enerji ve hammaddenin keşfedilen yeni şekilleri ve kullanılış biçimleri endüstriyel alanda yaygın bir biçimde değerlendirilirken ortaya sanayi alanın yeni çalışma sahalarını çıkarmıştır.

19. yüzyıl İngiltere'nin en parlak çağı olarak kabul edilir, zira Sanayi Devriminin İngiltere'deki etkileri diğer hiçbir ülkede olmadığı kadar güçlü olmuştur. Giderek zenginleşen İngiltere'de henüz 19. yüzyıl ikinci yarısında gelmeden evvel tahta çıkan Alexandrina Victoria (1819-1901), İngiltere'yi 20. yüzyıla varana değin yönetmiştir. İngiltere'nin 1837-1901 yılları arası Kraliçe Victoria tarafından yönetildiği bu dönem Kraliçenin de isteği ile "Victoria Dönemi" olarak anılmıştır.[1] Kraliçe Victoria, muhafazakâr yönüyle ve akıl almaz yasaklamalarıyla 63 yıllık ülke yönetiminin ardından kendi dönemine kadar en uzun süre tahtta kalan kraliçe olarak da tarihe geçmiştir.

Victoria Dönemi olarak anılan dönemin mimarisi ve sanat anlayışı, 19. yüzyılda endüstriyel tasarımın bir aynası haline gelmeye başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan yeni endüstriyel imkânlar, İngiltere'nin sanatsal ve mimari açıdan dönüşümüne yol açmıştır. 19. yüzyıl itibariyle ciddi bir biçimde değişen ve gelişen toplum yapısına ait ve eşi görülmemiş talep ve olanaklara dayanan bir mimari anlayış yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayileşmenin bir getirisi olan toplumsal dönüşümle birlikte yaşanan göç ve nüfus yoğunluğu, Victoria dönemine ait binaların hacimleriyle yakın ilişki içindedir. Yüzyılın ilk yarısından itibaren daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bir inşaat endüstrisi kendini göstermeye başlamıştır. Bu ani gelişme ise İngiltere'de mimari anlayışın tümden karakterini değiştirmeyi başarmıştır.[2]

Hızla büyüyen endüstri, işveren ve işçiler açısından da seri üretimin temel kaygı olmasının yolunu açmıştır. Mimari anlayışın temeline iyi bir itibar ve de istikrarlı bir biçimde çalışma anlayışının yerleşmesi büyük müteahhitlerin ortaya çıkmasına izin vermiştir. Bununla birlikte endüstriyel gelişmeler, bina ihtiyaçlarını da tamamen değiştirmiş, nüfusun kırsal kesimde giderek azalması ve kentsel alanlarda hızla ilerleyen nüfus artışı, toplu konut ihtiyaçlarını doğurmuştur. Toplu konut ihtiyaçlarının paralelinde ise, fabrika, okul binaları, demir yolları, belediye binaları ve ofisleri, kanal çalışmaları, hastane, kütüphane, müze gibi bir şehir toplumunun yeni toplumsal talepleri ortaya çıkmıştır. Yeni endüstriyel ihtiyaçlara yönelik ortaya çıkan bu talepler ise, 19. yüzyıl İngiltere'sinin geleneksel eski kır evleri ya da köy kulübelerini ezici bir nitelik kazanmıştır.[3] 19. yüzyılda hızlı bir biçimde genişleyen nüfus aynı oranda hızlı bir biçimde artan inşaat üretimini gerekli kılmıştır. Bu gelişme ise yeni bina tiplerinin yapımında kullanılan yeni materyalleri gündeme getirmiştir.

Victoria dönemi mimarlığında sanayi devriminin etkilerini üzerinde en güçlü şekilde yansıtan yapılardan biri şüphesiz ki Crystal Palace'dır.

---

[1] Roger Dixon, Stefan Muthesius, Victorian Architecture, Thames and Hudson, London, 1993, s. 8.
[2] Peter Kidson, Peter Murray, Paul Thompson, A History of English Architecture, Penguin Books, 1962, Middlesex, s. 267.
[3] A.g.e., s. 268.

Resim 1. Crystal Palace, Joseph Paxton, 1851, Londra.

Prens Albert tarafından uluslararası bir sanayi sergisi ve dünya fuarı düzenlenmesi isteği üzerine gerçekleştirilen bu bina, Joseph Paxton (1801-1865) tarafından tasarlanmıştır. 1851 yılında yapılması kararlaştırılan sergi için sergi binasının tasarımına oldukça önem verilmiştir. Bu yapının tasarımı için dönemin önemli mimarlarına teklifler götürüldüyse de sunulan örnekler tatmin edici olmamıştır. Nihayetinde Crystal Palace'ın tasarımı için gelen öneri bir mimardan değil bir bahçe ve sera tasarımcısı olan Paxton'dan gelmiştir. Paxton sergi alanı için, tüm gövdesi standart cam levhalardan bir duvar zarıyla sarılı ve bu malzemenin üzerine bindirildiği modüler dökme demir kolonların ve kirişlerin birleştirilmesiyle kurulan büyük bir yapı önerisinde bulunmuştur. Böylece Paxton İngiltere'yi çepeçevre saran sanayi etkisini, endüstriyel parçaları bir araya getirerek inşa ettiği Crystal Palace (bu isim Punch dergisi tarafından verilmiştir) ile somutlaştırmıştır.[4]

Makine kullanımı ve anti-tasarım üretimlerin ortaya çıktığı 19. yüzyılda, makine egemenliğine karşı ilk tepkilerden biri filozof Thomas Carlyle'nin 1829 tarihli bir makalesinde şu şekilde dile getirilmiştir: " *Şimdi hiçbir şey doğrudan elle yapılmıyor hepsi kurallar gereği üretilen ve hesaplanan icatlardır*"[5] 1851 yılında Crystal Palace'da gerçekleşen ulusal sergi Carlyle'nin 1829'da ifade etmeye çalıştığı şeyin somut bir örneği niteliğindedir, zira bu sergi kendi dönemi için bir başarı sayılırken diğer yandan İngiltere'nin tasarım standartlarının ne denli düşüşte olduğunun bir göstergesidir.[6] Sanayileşmenin ele geçirdiği Victoria İngiltere'sinde her gelişme mimari yapılanma için yeni teknolojinin ürettiği demir, çelik, beton formlarını talep eder olmuştur dolayısıyla bu durum mimaride yeni bir perspektif arayışını gerekli kılmıştır.[7]

Victoria Dönemi mimari anlayışı sanayileşmenin ortaya çıkardığı mekanik bir mimari anlayışıdır. Ancak kentlerde giderek yoğunlaşan nüfus, artan ihtiyaçlar ve gelişen orta sınıfın talepleri doğrultusunda yeni yapılar eklektik bir biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarihi referansların yeniden canlandırıldığı 19. yüzyıl İngiltere'sinin kuşkusuz ki en net biçimde örtüştüğü mimari referans Gotik anlayış olmuştur.

Gotik canlandırmacılık Victoria Dönemi İngiltere'sini şekillendirmedeki temel kuvvetlerden biri olmuştur. Augustus Pugin, dönemin heyecanı içinde biraz da abartılı bir biçimde Gotik formlarla ilgili yazdığı 1843 tarihli, "An Apology for the Revival of Christian Architecture" (Hıristiyan Mimarisinin Canlandırılması için Bir Mazeret) adlı kitabında Gotik mimarinin Hıristiyanlığın değişmez gerçeklerinin bir formu olduğunu ileri sürer, Pugin'e göre Gotik mimari, salt bir stil değil bir prensip meselesidir.[8] Gotik canlandırmacılık 19. yüzyıl mimari anlayışında İngiltere için özel bir güç olarak kullanılmıştır, çünkü sanayileşme ve kapitalizmle birlikte ortaya çıkan ulusçuluk kavramı, mimaride ulusal bir kimlik ve görünümü ortaya koymaya davet etmiştir, bu minvalde tercih edilen Gotik form,

[4] Leland M. Roth, Mimarlığın Öyküsü, Çev.Ergün Akça, Kabalcı, İstanbul, 2006, s.575.
[5] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.6.
[6] A.g.e., s.6.
[7] A.g.e., s.6.
[8] David Watkin, English Architecture, Thames and Hudson, London, 1994, s. 156-157.

Victoria dönemi İngiltere'sinde kilise için uygun bir stil olarak kabul edilirken diğer mimari türler içinde de geniş kullanım alanına sahip olmuştur.[9] 19. yüzyıl eklektik mimari anlayışı çerçevesinde Gotik üslubun Victoria döneminde gelişmesinden dolayı bu üslup, "Yüksek Viktoryen Gotik" olarak adlandırılmıştır. 1850'li yıllarda ortaya çıkan Yüksek Viktoryen Gotik üsluba en iyi örneklerden biri Sir George Gilbert Scott (1811-1878) tarafından tasarlanan, 1868-1876 tarihli Londra Saint Pancras Demiryolu İstasyonu'nun ana binası olan "Midland Grand Hotel"dir.[10] Orta çağ Gotik katedrallerin yeni bir kopyası olan bu yapı, kırmızı tuğlaların ve taşların kullanımıyla renkli bir görünüme sahiptir.

Resim 2. George Gilbert Scott, Midland Grand Hotel, 1868-74, Londra.

Pugin "The True Principles of Pointed or Christian Architecture" (Hıristiyan Mimarisinin Gerçek İlkeleri) adlı kitabında, mimari bir düzenlemenin temel rolünden bahseder. Pugin'e göre; bir mimaride tüm süsleme binanın temel yapısından oluşmalıdır, bu kuralın göz ardı edilmesi ise dönemin kötü mimari anlayışına yol açmıştır.[11]

Ruskin ise 1849 yılında yayınladığı "The Seven Lapms of Architecture" (Mimarinin Yedi Işığı) adlı kitabında, mimarinin yedi ilkesinden söz eder; işlevsel olarak anlamlı bezeme kullanımı, yapı malzemelerinin ve strüktürün ifadesinde doğruluk, anlamlı bütünlük, doğanın gözleminden türetilen güzellik, cesur ve düzensiz formlar, dayanıklı yapım ve geleneksel Hıristiyan mimari formlarına (Gotik formlara) bağlılık.[12] Böylece Ruskin, sırasıyla; güzellik, gerçeklik, özveri, güç, canlılık, sadakat ve hafıza ilkeleri üzerinden ele aldığı mimarlık prensipleriyle Gotik mimariye olan hayranlığını belirtmiş olur. Yine Ruskin, 1851 yılında yayınladığı "The Stones of the Venice" (Venedik Taşları) adlı kitabında, Gotik stili özgür düşünce, el işçiliği ve tasarım ilişkisi bağlamında değerlendirmiş ve dönemin eklektik anlayışında Neo-klasik'e karşılık gelen Rönesans mimari stilini Gotik'e oranla daha soğuk ve tekdüze bulduğunu belirtmiştir: Gotik stilin salt teknikten oluşmadığını ve mükemmel bir süsleme anlayışına sahip olduğunu ileri sürmüştür, bu bağlamda Rönesans mimarisinin kendi ihtişamını yarattığını ancak Gotik mimarinin tanrının ihtişamını yansıttığını iddia etmiştir.[13] Gotik mimarinin faydacı değerleri ve makine egemenliğindeki endüstriyel tasarıma karşı olan vurgu, John Ruskin'in sanat ve mimari alanda önde gelen eleştirileriyle birlikte 19. yüzyıl ortalarında İngiltere'de yaygınlaştırılmıştır. Viktoryen sanayiciliğinin metotlarını reddeden Ruskin'e göre, orta çağ özeninin standartları ve zanaatçılığı dönemin mimari ve süsleme anlayışının güzelliğini yüceltmiştir. Böyle bir estetik ve kalitenin yeniden yakalanması tasarımdan bağımsız çalışan makinelerle değil yalnızca sanatçının el yeteneğine dayalı bir biçimde gerçekleşebilir.[14]

[9] Peter Davey, Arts and Crafts Architecture, Architectural Press, London, 1980, s. 11.
[10] Leland M. Roth, Mimarlığın Öyküsü, Çev.Ergün Akça, Kabalcı, İstanbul, 2006, s.574.
[11] Peter Davey, Arts and Crafts Architecture, Architectural Press, London, 1980, s. 12.
[12] Leland M. Roth, Mimarlığın Öyküsü, Çev.Ergün Akça, Kabalcı, İstanbul, 2006, s.574.
[13] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.7.
[14] A.g.e., s.7.

"The Nature of Gothic" (Gotik'in Doğası) adlı makalesinde Ruskin, Orta çağ tasarımının ve işçiliğinin ifadenin özgürlüğü olduğunu ve bu tasarımların hazır bir reçeteden kopyalanmadığını ileri sürmüştür. Ruskin'e göre dönemin mimarisinin temel ihtiyacı Ortaçağ mimarisine benzer biçimde iç ve dış mekânda sempatik bir stil yakalamaktır. Sonuçta birleşik bir bütün olarak faydacı bir yapıda mobilya ve dekorasyon estetik görüşten kaynaklanmalıdır ve önyargılı stilistik kurallardan bağımsız olmalıdır.[15] Böylece Pugin'in görüşleri ve Ruskin'in ileri sürdüğü ifadeler Arts and Crafts akımını etkileyen temel faktörler arasına girmiştir.

3. Arts and Crafts Hareketinin Oluşumu ve İdealleri

Arts and Crafts hareketi, Victoria Dönemi İngiltere'sinde bir grup mimar, teorisyen ve tasarımcı tarafından kurulmuştur. Akımın önde gelen isimleri arasında William Morris, C.R. Ashbee ve W.R. Lethaby gibi mimarlar yer almaktadır. Bu mimarlar 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan endüstriyel üretimlere karşı ruhsal bir harmoniyi besleyecek çalışma koşullarının ve üretimin sağlanacağı alternatif bir kod bulma arayışındaydılar. Akımın liderleri, makine üretiminin tekdüzeliği yerine kişisel el yapımı nesneleri teşvik ettiler. Akımın çok yönlü yeteneklere sahip üyeleri, mimarlık, tasarım ve zanaattaki yeteneklerini aynı anda kullanarak aktif bir biçimde ürettiler.[16] Bu bağlamda Arts and Crafts'ın temel prensibi endüstriyel üretim nesnelerinin sanattan kopuk ifadeleri üzerine sanat ve el işi estetiğini bir araya getirmek ve bu ideali mimariden günlük kulanım eşyalarına kadar el yapımı her türlü nesne üzerinde uygulamak olmuştur. Estetik anlayış ve sosyal ideallerin bileşiminden esinlenen Arts and Crafts hareketi, basit materyallerden yapılan ve birbirine mekanik bir biçimde montajlanan kitlesel endüstriyel ürünlere karşı bir eleştiri getirmektedir.

Arts and Crafts hareketinin öncülüğünü William Morris yapmış olsa da akımın ilham kaynağı olarak dönemin önde gelen eleştirmeni John Ruskin kabul edilmektedir. Morris, Ruskin'in estetik teorisine ve Viktoryen toplumunun sanayileşmiş yapısına karşı duyduğu tiksintisine dayalı olan sanatta, tasarıda ve toplumsal alanda belirttiği sosyalist inancına tamamen katılır. Ruskin'in ileri sürdüğü görüşlerden ciddi bir biçimde etkilenen Morris, 19. yüzyıl sonunda içinde Pre-Rafaelit ressamlardan Dante Gabrielle Rosetti ve yakın arkadaşı olan mimar Philip Webb'in de içinde olduğu Arts and Crafts hareketinin temellerini atar. Morris ve Ruskin, insan elinin değmediği üretimlere karşı, el işçiliğinin kullanıldığı bir sanat anlayışı ve gündelik nesnelere odaklanmayı tercih ederler. Morris sadece sanayileşme ile birlikte sanat ve tasarım alanında kaybedilen değerleri restore etmeyi değil aynı zamanda Victoria dönemi çalışma koşullarını, işçiler için ilgili alanlarda daha fazla tatmin eden koşullara dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda tasarım ve tasarımcıyı bir araya getirmeyi ve el işi kaliteyi ticari ve günlük yaşamda yaygın bir hale getirmeyi ve çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirmeyi hedeflemiştir.[17]

Arts and Crafts hareketi, dekoratif sanatlar tarihinde ciddi bir rol oynamıştır. Avrupa ve Amerika'da el işçiliğinin önemini vurgularken uygulamalı sanatların sanatsal hiyerarşide önem kazanmasını sağlamış ve 20. yüzyılın sonuna değin popülerliğini korumayı başarmıştır. Bu hareketin kökleri derin bir biçimde sosyal idealler ve estetik prensiplere dayanmaktadır. İngiliz kurucular aslında tanımlanabilir bir görsel stil yaratma amacından ziyade toplumu ve toplumun sanatla olan ilişkisinin, sanatın kendisi kadar önemsenmesi gerektiğini vurgulamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte, 19. yüzyılda Victoria İngiltere'si yükselen sanayi ve nüfus hareketlerini deneyimlerken şehirler genişlemekte ve yeni bir orta sınıf ortaya çıkmaktadır. Fabrikalardaki çalışma şartları oldukça zor hatta tehlikelidir ve kentteki düşük gelirli evlerin standartları da oldukça kötüdür. Eşitsizliğin ve sosyal bir değişime olan ihtiyacın farkındalığına yönelik başlayan sosyal hareketler tam da bu dönem yükselmiştir.[18]

4. İngiltere'de Arts and Crafts Mimarinin İlk Örnekleri

19. yüzyıl endüstriyel yapılanmasına alternatif model arayışları içine giren Pugin, ilhamını orta çağdan alan ve 'mimarinin değeri onun amacına uygunluğuna dayanır' ilkesi ile çalışan bir mimardır.

---

[15] A.g.e., s.7.
[16] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s.9.
[17] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.7-8
[18] A.g.e., s.6.

Erken Viktoryen dönemden itibaren özellikle dönemi etkisi altına alan Neo-klasik anlayışa karşı, giderek Gotik canlandırmacılık kendini göstermeye başlamıştır. Pugin'e göre mimaride klasik formlara olan katı talepler, işlevsellik düşüncesini ciddi şekilde engellemiştir. Bunun aksine orta çağ mimarları binanın kullanımını dikkate alan, yapay simetri kısıtlamaları ya da ayrı bir tasarımcı tarafından dayatılan özel dış şekiller olmadan kendi çalışma tasarımlarını yaratmıştır,[19] çünkü Gotik stil tam anlamıyla el emeğine dayalı bir işlemeciliğe gönderme yapmaktadır.

Resim 3. Augustus Pugin, Pugin'in Evi, 1844, Ramstage.

Pugin'in pratik ve pitoresk yaklaşımı en iyi biçimde Pugin'in Ramstage'de kayalık bir zemine konumlandırdığı evinde gözlemlenebilmektedir. Pugin'in 1844 tarihinde inşa ettiği bu ev, yerel tuğla ve taş giydirmeden oluşmaktadır. Yapının cephesinde yükselen kule yükseltinin bittiği noktada iki katlı cumba ile dengelenmiştir. Bu yapı cephedeki asimetri, kule ve sivri çatı kullanımıyla gotik mimariye alternatif bir stilde ele alınmıştır. Yapının üst kısımlarında üçken bir forma sahip bir pencere gözlemlense de iç mekânı aydınlatacak olan pencere açıklıklarının tümü kare bir forma sahiptir.

Resim 4. Augustus Pugin, St. Augustine Kilisesi, 1845, Ramstage.

Pugin daha sonra 1845 tarihli "St. Augustine's Kilisesi"nin cephesinde yer alan pencere açıklılarını tepeleri sivri bir formda oluşturmuştur. St. Augustine'in dış cephesi Pugin'in kendi bütçesinden karşılanmıştır. Cephe kahverengi Whitby taşı ile aralarına bantlar atılan yerel Kentish siyah

[19] A.g.e., s.7.

çakmak taşından örülüdür. Bu yapı, kullanılan malzemeleriyle bulunduğu yere sadakatini ortaya koymasından dolayı Arts and Crafts hareketi tarafından beğeniyle karşılanmıştır.[20]

Victoria döneminin ortalarına gelindiğinde Pugin ve Ruskin'in mimari öğretilerinden etkilenmeyen bir mimari anlayış neredeyse yoktur. William Butterfield (1814-1900), George Edmund Street ve Goerge Davey de özellikle Pugin ve Ruskin'in doktrinlerine ayak uyduran bir anlayışla çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

Resim 5. William Butterfield, St. Saviour's Vicarage Kilisesi, Avon, 1844-45.

Butterfield'in 1844-45 tarihli tasarladığı kilise, Pugin'in evine oldukça paralel bir çizgide ele alınmıştır. Yapının asimetrik cephe tasarımı, çatı formundaki sivrilik, girişin dışa doğru çıkıntı yapması ve giriş kısmının sivri bir çatı ile örtülü olması, Pugin'in ortaya koyduğu Gotik'e alternatif üslubun kilise mimarisindeki güçlü yansımalarından birini teşkil etmektedir.

Pugin ve Ruskin etkisi gösteren ilk mimarlardan biri de George Devey (1820-1886)'dir. Devey 20'den fazla kır evi ve arazi kulübesi tasarlamıştır. Ayrıca çok daha fazlasını değiştirmiş ya da eklemeler yapmıştır.

Resim 6. George Devey, Kır Evi, Kent, 1850.

Devey'in Penshurst'taki kır evi, yeni ile eski anlayışı iç içe geçirmektedir. Hem geleneksel teknik ve materyallerin hem de yenilerinin kullanıldığı bir çalışmadır. Devey'in tasarımı olan yapı, oldukça mütevazı bir biçimde sıva ile kaplıdır. Yapı 15. yüzyıla ait bir grup evin hemen yanında yer almaktadır.

[20] Peter Davey, Arts and Crafts Architecture, Architectural Press, London, 1980, s. 12.

Arts and Crafts hareketi, mimari alanda Pugin ve Butterfield'ın yeni Gotik yorumlamalarından oldukça etkilenmiştir. Asimetrik görünüm, renkli duvarlar, sivri çatılar, belirgin giriş mekânları ve kulelerin kullanımıyla dış görünüş olarak Pugin ve Butterfield'in tasarımları benimsenmiştir. Ancak Arts and Crafts mimari prensip olarak kolektif bir çalışma gerektirmektedir. Mimari yapının dışından içine her türlü malzeme el işçiliğine dayalı bir programı ileri sürmektedir. Aynı zamanda Arts and Crafts hareketi, mimaride doğal malzeme ve formların iç içe geçtiği bir tarzı yansıtmaktadır. Özgün bir mimari form arayışında ve el emeğine dayalı biçimlendirmecilikte orta çağ üslubunun ideallerini paylaşmaktadır. Yapının dışında ve içinde aynı estetik kaygının ve aynı konforun arayışı vardır. Arts and Crafts mimari, salt bir mühendislik çalışması değildir, aynı zamanda bir tasarım çalışmasıdır. Mimaride sanat ve zanaatın birlikte hareket etmesi tüm Arts and Crafts dönemi örneklerinde ortak olarak gözlemlenebilmektedir.

Arts and Crafts hareketinin en önemli temsilcisi şüphesiz ki William Morris'tir. Morris 24 Mart 1834 yılı Londra'da doğumlu şair, sanatçı, zanaatçı ve aynı zamanda sosyalisttir.[21] Morris 19. yüzyılda bir tasarımcı olarak bilinse de bir tasarımcıdan çok daha fazlasıdır. Tasarladığı sayısız el yapımı nesne ve yazdığı şiirlerle zamanının önde gelen sanatçıları arasında sayılmaktadır.[22] Morris kariyerine 1856 yılında mimar G.E. Street'in çırağı olarak başlamıştır. Bu dönemde tanıştığı tasarımcı Philip Webb (1831-1915), Morris'in endüstriyel çağda ortaya koyduğu sanat anlayışına dair görüşlerine ortak olmuştur. Tasarımında birlikte çalıştıkları Red House, adeta Morris ve Arts and Crafts'ın temel ideallerinin somut bir örneği olmuştur.

Resim 7. Philiph Webb, Red House, 1859, Bexleyheath.

1859 yılında mimar Philiph Webb tarafından tasarlanan "Red House", sanat ve zanaatın iç içe geçtiği ilk Arts and Crafts mimari örneği olarak değerlendirilir. Red House, yapımında kullanılan kırmızı renkli tuğlanın dış yüzeyde çıplak bırakılmasından dolayı bu ismi almıştır. Bu ev, Morris ve Pre-Rafaelit modelliği yapan eşi Jane Burden için yapılmıştır. Red House, işlevsel ve gösterişsiz bir güzelliğe sahiptir; asimetrik ve alışılmadık bir biçimde şekillendirilmiş ve ayrıntılı olmayan süslemeli görünümüyle Ruskin'in ileri sürdüğü mimaride ifadenin özgürlüğünü ortaya koyan orta çağ tasarımlarının yeni bir yorumudur.[23] Aynı zamanda mimari açıdan Pugin'in ve Butterfield'in tasarımlarına oldukça paralel bir görünüm sergilemektedir.

Red House'un içinde kullanılan mobilyalar ve diğer tüm dekorasyon çalışmaları ise Morris ve arkadaşları Edward Burne-Jones ve Dante Gabrielle Rosetti gibi Pre-Rafaelit ressamlar tarafından yapılmıştır.[24] Morris'in Pre-Rafaelit ressamlar tarafından tasarlanan, evinin duvar kâğıtları, perdeleri,

[21] Ray Watkinson, William Morris as Designer, Trefoil Books, London, 1979, s. 9.
[22] A.g.e., s. 7.
[23] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.8.
[24] A.g.e., s.8.

işlemeli detayları zengin renkler, bitkisel ve hayvan motifleri ile bezenmiştir. Jones ve Rosetti aynı üslupla evin pencerelerini tasarlamıştır.

Resim 8. Burne- Jones, Red House, Pencere Detayı

Yoğun renklerin en sıcak tonlarının kullanıldığı bu vitray, Pre-Rafaelit bir tablo gibi görünmektedir. Tamamıyla organik formların; çiçek, yaprak ya da kuş gibi detayların kullanıldığı bu vitrayın tam ortasında bir melek tasviri yer almaktadır ki bu da Pre-Rafaelitlerin ilk dönem çalışmalarında sıkça kullandıkları dinsel temalardan biridir.

Resim 9. Morris'in bahçe çiti olarak tasarladığı desen.

Red House'un bahçesi de William Morris tarafından tasarlanmıştır. Bahçe romantik ve pratik kullanıma uygun bir çizgide ele alınmıştır. Meyve ağaçları ve bahçe mekânı uzun bir çimenlik yol ve gül ağaçlarının dolandığı bir kafesle ayrılmıştır.[25]

[25] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 16.

Resim 10. Red House, Yatak Odası Detay.

Morris'in tasarladığı yatak odası ise, mobilyaları ve tekstil eşyaları ile Arts and Crafts'ın sıcak renkler ve doğal motiflerin kullanımı ideallerine uygun düşmektedir. Rosetti bu ev için " *bir evden daha çok bir şiir gibi*" demiştir.[26] Red House böylece, Morris ve arkadaşları tarafından tasarlanan zengin ve konforlu mobilyaları ile ortaçağ tasarımına samimi bir alternatif olarak oluşturulmuştur.

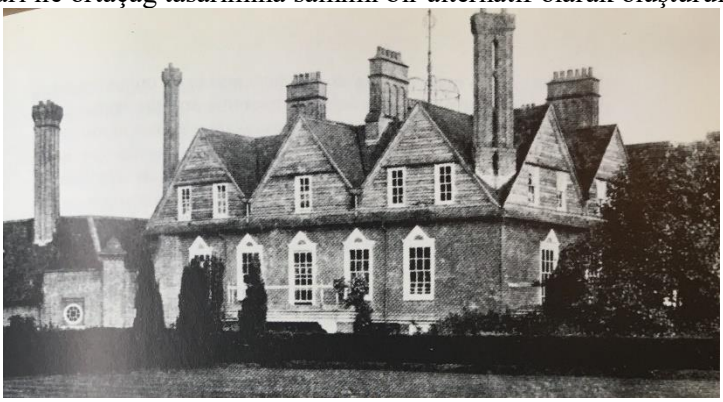

Resim 11. Philiph Webb, Kır Evi, Joldwynds, Surrey, 1873.

Philiph Webb tarafından tasarlanan bir diğer Arts and Crafts mimari örneği ise 1873 tarihlidir. Webb bu evi Red House'un görünümüne oranla biraz daha sade ve mütevazı bir görünümde tasarlamıştır. Fakat bu yapı iyi bir mimari teknik ve en iyi materyallerin kullanımına dair bir tutkuyu ortaya koymaktadır. Webb, geçmiş referanslardan alınan devasa süsleme detaylarını reddettiği bu yapıda simetriyi de kasıtlı bir biçimde önlemeyi mantıklı bulmamıştır.[27] Bu bağlamda geleneksel tuğla ile örülü uzun ve zarif bacaların ve çatı üçgenlerinin düzenli dizilimiyle bir simetri yakalamıştır. Yapının sivri çatıları ve ara kısımlarına yerleşen bacalar, yapının dış görünümünün içerdeki bölünme ile nasıl bir ilişki ve işlevsellik içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Dışarıdan okunan simetri iç mekânda konumlanan odaların, koridor ve merdiven birimlerinin ilişkisinin değerlendirmesini dikte eder niteliktedir.

[26] A.g.e., s. 16.
[27] A.g.e., s. 36.

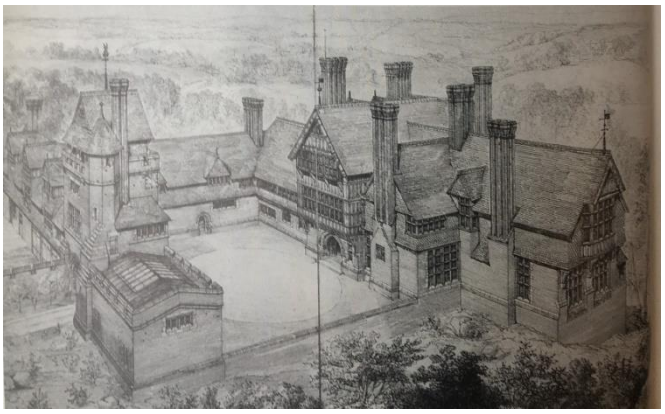

Resim 12. Richard Norman Shaw, Leyswood, Grombridge, Sussex, 1868. Kuşbakışı Görünüm.

Norman Shaw (1831-1912) Londra Kraliyet Sanat Akademisi'nde eğitim almış İngiliz bir mimardır. Shaw, Philiph Webb gibi Vikoryen İngiliz mimarisinin özgün görünümünün en önde gelen yorumcuları arasındaydılar. Shaw çalışmalarını konut mimarisinde canlandırmacı bir stil olmalı görüşündeki önyargıdan kurtulmuş bir biçimde gerçekleştirmiştir. Böylece, yarı ahşap ya da kiremit astarlı üst katlar ile yerel taş ya da tuğladan inşa edilen alt katların ve de sayısız pencere kullanımının kombinasyonuna dayalı bir eklektik görsel geliştirir. Shaw'ın kasıtlı bir biçimde seçtiği asimetri, eski İngiliz mimarisinin yavaş yavaş dönüştüğü izlenimini ortaya çıkarır. Bir de uzun ve zarif baca yapılarının dekoratif ve işlevsel bir biçimde kullanımı Shaw ve Webb arasındaki benzerliği göstermektedir. Shaw, yeni konut mimarisinde kendi fantastik dilini ortaya koyarken bu çalışması çağdaşları tarafından "antika" olarak tanımlanmıştır.

William Lethaby (1857-1931), bir mimar olarak Arts and Crafts akımı içinde en etkili figürlerden biri olmuştur. Onun sosyal ve sanatsal bakış açısı Morris'in idealleriyle oldukça yakın bir çizgide ilerlemektedir. Lethaby, R. N. Shaw'ın baş asistanı ve Sanat İşçileri Loncası'nın lider üyesidir. Dolayısıyla Arts and Crafts hareketi dâhilinde aktif bir mimar olarak yer almıştır. Lethaby, iyi bir mimarinin ilk olarak yeterli bir işçiliğin ortaya koyulduğu iyi bir strüktür gerektirdiğini ileri sürmüştür. Lethaby, 1891 yılında mimarinin sembolik yorumu olarak "Architecture, Mysticism and Myth" adlı bir kitap kaleme almıştır.[28]

Resim 13. W.R. Lethaby, Melsetter Evi, Orkney, 1898.

Lethaby'nin tasarladığı, beyaz alacalı taşlardan örülü duvarlarını kuş merdiveni formunda yükselen üçgen bir çatının örttüğü Melsetter Evi, 1898 tarihinde inşa edilmiştir. Webb'in tasarımlarından çok daha mütevazı bir görünüme sahip olan bu yapı, yarım ya da eksik bir izlenim

[28] A.g.e., s. 38-39.

yaratmaktadır. Lethaby bu yapıda giriş avlusunu güneydoğu açısına sokmak için 16. yüzyıl kule evlerinin Z plan yapısını uygulamıştır. Böylece Melsetter Evi, cephedeki asimetrinin yarattığı hareket ile Arts and Crafts'in en net şekilde kavrandığı örnekler arasına girmiştir.[29]

Resim 14. W.R. Lethaby, Azizler Kilisesi, Brockhampton, Herefordshire, 1901-02.

Lethaby Arts and Crafts tarzda sivil yapıların yanında kilise de tasarlamıştır. Lethaby için; tarihi yapıların restorasyonu stil ve yapısal bilgiyi bilmeyi gerektirmektedir. Bu iki hususta zengin bir deneyime sahip olmak koşuluyla tarihi bir bina düzgün bir biçimde restore edilebilir, aksi halde sadece etik değil görsel problemler de meydana gelebilir.[30] Bu yapının restorasyonunda gösterişsiz olması ve iyi materyallerin eski taşlarla harmoni içine sokulmasında ısrar edilmiş ve sonuç olarak yapı yarı modern bir görünüme sahip olmuştur.[31]

Edward Schroeder Prior, (1852-1938) Greenwich doğumlu bir mimardır. 1874 yılında üniversitedeyken Shaw'ın öğrencisi olmuştur. İşlevsellik ve görsel sembolizme odaklanan mimari planlar üretmiş ve bu planların gerçekleşmesinde materyallerin yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır. Prior'un mimari anlayışındaki radikalizmi ve mantıksal yaklaşımları onu Arts and Crafts hareketinin çemberine yerleştirmiştir.[32]

Resim 15. E.S. Prior, Ambar, Exmouth, Devon, 1896-97.

[29] A.g.e., s. 38.
[30] A.g.e., s. 41.
[31] A.g.e., s. 41.
[32] Trevor Garnham, "Edward Prior", Art and Crafts Masterpieces (içinde), Phaidon press, London, 1999, s. 3.

Bu yapı, kelebek planlı inşa edilmiş bir ambar yapısıdır. Bu plan popüler bir biçimde kullanılan L plana alternatif olarak sunulmuştur. Bu planda koridor ve oda düzenlemeleri iki kol formunda yer almaktadır ve birbirine doğru eğilmektedir. Etrafa kucak açar biçimde tasarlanmış olan bu kolların formu sıcak bir karşılamanın sembolizmidir. Bu form İngiltere ve Avrupa'nın pek çok kısmında benimsenmiş ve birçok konut mimarisine de uygulanmıştır.[33]

Arts and Crafts mimari, daha önce de söz edildiği üzere, İngiltere'de özgün bir tasarım ve bireysel bir ifadenin sembolü olarak ortaya çıkmıştır. Endüstriyel bir biçimde ortaya çıkan yeni yapı türleri içinde Gotik canlandırmacılığa alternatif birtakım izler barındıran bu mimari temelinde, tanrısal olana işaret eden detayları barındırmaktadır. Bu bağlamda Gotik katedrallerin yükselen kulelerine Arts and Crafts tasarımlarda uzun bacalarla yanıt verilmiştir. Gotik'in uzun ve sivri kulelerinin alternatif bir formu olan bu bacalar hem işlevsel hem de içerideki aile yaşantısının dışarıdaki sembolü olmuştur. Yine Gotik tarzın sivri kemerli düzenlemeleri Arts and Crafts mimaride sivri formlu çatılarda görülmektedir. Bu üçgen form Hıristiyanlık inancında "*trinity*" anlayışına bir göndermedir. Arts and Crafts mimarinin bir diğer önemli simgesi ise dışa doğru çıkıntı yapan giriş kısımlarıdır ki bu girişler bazı yapılarda birer veranda şeklinde tasarlanmıştır. Bu da kucak açan, kucaklayan yani hoş karşılama anlamında bir sembol işlevi görürken aynı zamanda fonksiyonel olarak da kullanılmaktadır.

5. Amerika'da Arts and Crafts Mimarinin Etkileri

Amerika'da Arts and Crafts mimari tasarım ev dekorasyonu, ahlaki inanç ve insanlar nasıl yaşamalıdır sorusuna dair sürekli bir tartışmanın ardından şekillenmiştir. Tıpkı İngiltere'de olduğu gibi el işçiliğinin canlandırılmasına ve daha tatmin edici bir tasarım idealine ve de daha iyi çalışma koşullarına dair arayışlar tüm sanatsal formların birbirine bağlanmasını sağlamıştır.[34]

Amerika mimarisindeki ahlaki estetik arayışı böylece İngiliz Arts and Crafts öncülerinin etkisi ile geliştirilmiştir. Ruskin ve Morris'in idealleri ve bu ideallere dair kaleme aldıkları kitaplar 19. yüzyılda Amerika'da en çok satanlar arasına girmiştir. Örneğin Ruskin'in "The Two Path" (İki Yol) adlı, 1859 ile 1892 yılları arasında yazdığı kitap, Amerika'da tam 19 kez basılmıştır, fakat ne Ruskin ne de Morris Amerika'yı hiç ziyaret etmemiştir. Ancak diğer pek çok İngiliz Arts and Crafts lideri, Ashbee ve Morris'in kızı olan May Morris gibi isimler Amerika'ya geziler düzenlemiş ve orada Amerikan reformistlerle tanışıp onlara dersler vermişlerdir. Bunun ardından 19. yüzyıl sonlarında Amerikan zanaatçılar hem mobilya ve eşya tasarımı hem de İngiliz konut stili ve sosyal yaşantısı hakkında bilgi edinecekleri İngiltere ziyaretlerinde bulunmuşlardır.

Son olarak Arts and Craft idealleri ve tasarım anlayışı, Charles Eliot Norton'ın kurduğu ve bakanlığını yaptığı SACB ile yaygınlaşmıştır. SACB; zanaatçı, mimar ve buna hevesli olanları bir araya getirmeyi hedefleyen bir organizasyondur. Norton ise, Ruskin'in çok yakın arkadaşıdır ve Harvard Üniversitesi'nde güzel sanatlar fakültesinde profesördür.[35] Arts and Crafts ideallerini Amerika'da uygulayan ve bu idealler doğrultusunda dönemin en iyileri arasına giren Charles S. Greene, Henry M. Greene ve Frank Llyod Wright gibi mimarlar akımın benimsenmesinde oldukça etkili olmuştur.

[33] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 30.
[34] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 143.
[35] A.g.e., s. 143.

Resim 16. Pewabik Seramik Atölyesi, Detroit Michigan, 1903.

Amerika'da Arts and Crafts stilde ele alınan en erken yapılardan biri "Pewabik Seramik Atölyesi"dir. Bu yapı bir seramik atölyesi olarak 1903 yılında inşa edilmiştir. Mary Chase Perry tarafından porselen ve seramik atölyesi olarak kullanılmıştır. Arts and Crafts stilde tasarlanan bu bina, yarı ahşap cephe ve çatı pencerelerinin panelleriyle Shaw'ın izinde bir tasarıma sahiptir.

Resim 17. Charles Summer Greene ve Henry Mather Greene, Gumble Evi, Pasadena, 1908.

Mimar Charles Summer Greene ve Henry Mather Gereene tarafından Japon etkileriyle tasarlanan "Gumble House", Kaliforniya Arts and Crafts stilinin doruk noktası olarak kabul edilmektedir. Mimarinin giriş kısmında yer alan veranda Japonya tapınak mimarisi esintili bir tasarıma sahiptir. Bu veranda hem bir uğrak yeri hem de mimarinin etrafındaki peyzajı çerçeveleyen bir dekoratif unsur olarak tasarlanmıştır. Gumble House'un bahçe ve teras düzenlemesi dışarıdan mimarinin iç mekânına doğru akan bir etki yaratmaktadır ve yapının doğal etkisini güçlendirmektedir.

Resim 18. Charles Summer Greene ve Henry Mather Gereene, Gumble Evi, Salon.

Gumble House'un salon mekânında kırmızının koyu tonlarının hâkim olması, ahşap ve maun kullanımından kaynaklanmaktadır. Kıvrımlı hatların oyularak işlendiği ahşap dekor Kaliforniya stilindeki seramik karolarla tasarlanan şömine mekânının sınırlarını belirlemektedir. İç mekânda güçlü bir aydınlatma yerine sakinlik, dinginlik ve huzuru çağrıştıran kısık ışık, Greene tarafından tasarlanan sabit metal tasarım lambalarla sağlanmıştır. Giriş kapısı Kaliforniya meşesinden yapılmışken kapının cam detayları Emile Lange tarafından tasarlanan Tiffanny ürünlerindendir.[36] Bu yapıda iç mekân ve dış görünüm doğal malzemelerin kullanımı ile uyum göstermektedir. Red House'daki gibi iç ve dış tasarımda organik bir bütünlük sağlayan yapı Amerika'daki Arts and Crafts mimarinin güçlü örnekleri arasındadır.

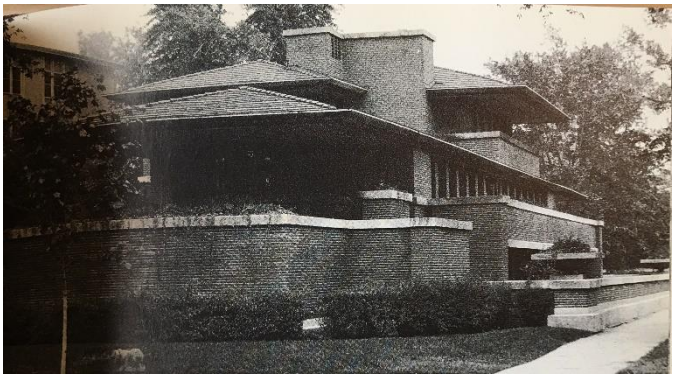

Resim 19. Frank Llyod Wright, Frederick C. Robie Evi, Chicago, 1906-08.

Arts and Craft'ın en iyi örnekleri arasında sayılan Robie Evi, bulunduğu kırsal mekânla ilişki içinde tasarlanmıştır. Bu yapı yatay bir biçimde ele alınsa da bu yatay görüntü yapıya eklemlenen demirden masif dikey bacalar dengelenmektedir. Binanın dış görünüşünde baskın olan bacalar, Wright'ın binanın görünümüne bir barınma mekânı -yaşayan bir mekân- hissi verme arzusunun ürünüdür. Bu bacalar salt işlevsel amaçlı değildir aynı zamanda bir aile yaşantısının sıcaklığına gönderme yapan sembolik bir görevi de üstlenmektedir.[37]

[36] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s. 47.
[37] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 132.

Resim 20. Wilson Eyre, William Turner Evi, Philadelphia, 1907.

Eyre, bu yapıda İngiliz mimarisini ve kırsal Pennsylvania mimarisini birleştirmiştir. Yerel taş ve alçı malzeme kullanan Eyre, bu yerelliğe Arts and Crafts mimarinin tercih ettiği pencere düzenini ve üçken çatı formunu ekleyerek Philadelphia'nın ana hattında bir banliyö şiiri yaratmıştır. Yapının ön tarafına yerleştirilen veranda ise yine bir Arts and Crafts mimari öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır,[38] Daha evvel de de söz edildiği üzere veranda, Arts and Crafts mimaride işlevsel olmasının yanında kucaklayan ve karşılayan bir birim olarak sembolik bir anlam taşımaktadır.

6. Arts and Crafts Hareketi Özelinde Oluşturulan Kuruluşlar ve Üretimleri

Arts and Crafts hareketinin endüstriyel üretime karşı yeni bir anlayışla ele aldığı sanat üretimleri, 19. yüzyıl ikinci yarısından itibaren akımın sanatçılarının oluşturduğu şirketler ile pazarlanmaya başlamıştır. Yeni gelişen orta sınıfın beğenisine yönelik üretimler gerçekleştiren bu şirketlerden ilki Morris tarafından 1861 yılında kurulmuştur. Morris'in 1861 yılında "Marshall, Faulkner & Co." adıyla kurduğu şirket, 1975 yılında "Morris & Co." olarak revize edilmiştir. Morris & Co.; mobilya, metal tasarımı, vitray, çini, tekstil, oymacılık, duvar resmi, duvar kâğıdı gibi çeşitli günlük kullanım eşyalarına odaklı tasarım ve üretimler gerçekleştirmiştir.

Morris ve meslektaşlarının idealleri 1882 yılında büyük bir etki kazanmıştır. İlk olarak Arthur Makmurdo (1851-1942), 1882 yılında "Century Guild"i (yüzyıl derneği) kurar, ardından Mimar Lethaby ve Gimson'ın da içinde yer aldığı bir grup mimar ve asistandan oluşan "The Guild of Handicraft" (sanat işçileri derneği) 1884 yılında kurulur. 1888 yılında ise Charles Robert Ashbee (1863-1942) tarafından "Century and Art Workers Guild" (yüzyıl ve sanat işçileri derneği) kurulur. Bu üç dernek de Londra dayanaklı ulusal bir etki yaratmıştır.[39]

1890 yılına gelindiğinde "Birmingham Guild" kurulmuş, metal işlemeciliği ve mücevherat üzerine önemli üretimler gerçekleştirmiştir.[40] "The Glasgow School of Art" ise 1893'te Arts and Crafts hareketinin ilkelerine yönelik dersler vermeye başlamıştır. Bu sayede Arts and Crafts idealleri Glasgow Stili içinde de gelişmeye başlamıştır.

Mimar ve sanatçı Charles Rennie Mackintosh (1868-1928), yine tasarım dünyasında önde gelen figürlerden biridir, sadece mimaride değil, mobilya ve gündelik eşyaların düşünülebilecek her detayında oldukça önemli bir yere sahipti. Mackintosh, Arts and Crafts hareketi içinde daha geometrik ve soyut bir tasarımı benimsemiştir. Sanatçı tekstil, mobilya, metal işçiliği, cam, mücevher tasarımına değin İskoçya'da ciddi bir beğeni kazandı. Mackintosh'un tasarımları İskoçya'da ve hatta dünya genelinde oldukça popüler bir hale gelmiştir. Özellikle Viyana'da etkili olan sanatçı, Fransa'da Art Nouveau'nun gelişmesini doğrudan etkilemiştir.[41]

1870'li yıllara gelindiğinde Arts and Crafts tasarım anlayışı, özellikle kadınlar arasında ortaya çıkan el işçiliğinin artmasıyla birlikte Amerika'da da etkili olmaya başlamıştır. Böylece Morris ve Arts and Crafts hareketinin diğer üyelerinin doğal malzemelerden üretilen estetik güzelliğe ve el yapımı

[38] A.g.e., s. 117.
[39] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.10.
[40] A.g.e., s.10.
[41] A.g.e., s.11.

işçiliğe odaklanan üretimleri, İngiltere dışında da benimsenmiş ve popülerlik kazanmıştır. Grubun ideallerinin bu denli hızlı bir biçimde Avrupa ve Amerika kıtasına yayılmasında Frank Llyod Wright, Louis Comfort Tiffany ve Gustav Stickley gibi yenilikçi tasarımcılar önemli bir rol oynamışlardır. Bu sanatçılar İngiltere dışında da Arts and Crafts hareketinin ideallerini mimari, peyzaj, grafik, mobilya, seramik, cam ya da mücevher gibi günlük kullanım eşyalarında gerçekleştirmeyi başarmışlardır.

Ahşap Çalışmalar

Arts and Crafts dekorasyon stilinin temel prensibi, doğal malzeme ile doğal formların iç içe geçirilmesidir. Bu anlamda fonksiyonel ve görsel olarak zengin üretimlere ağırlık verilmiştir. Ahşap Arts and Crafts tasarımın en çok faydalandığı malzemelerden biridir. Ahşabın doğal bir malzeme oluşu ve el işçiliğine uygunluk sağlaması oldukça önemlidir. Ahşap kullanımında Arts and Crafts sanatçıları genelde ahşabın en sıcak, kızıla en yakın renklerinden faydalanırken ahşabın kullanıldığı yere göre bitkisel motiflerden faydalanarak yontmaktadırlar.

Resim 21. Philip Webb tarafından 1865 yılında tasarlanan sallanan koltuk zengin oryantal bezemelere sahiptir. "Morris Chair" olarak adlandırılan bu koltuk "Morris & Co." şirketi tarafından üretilmiştir.

Morris ve Arts and Crafts grubu üyeleri tarafından gerçekleştirilirken tasarımlarda sıklıkla bitkisel ve hayvan motifleri kullanılmıştır. Bu sallanan koltuk Morris&Company tarafından üretildiyse de daha sonra pek çok muadili tasarlanmış ve pazara sunulmuştur.

Resim 22. Dante Gabriel Rosetti tasarımı sandalye, Morris & Co. Sussex, 1865.

Tamamen el işçiliğine dayalı bir biçimde oluşturulan sandalye, Webb'in tasarımına oranla daha sade bir görünüm sergilemektedir. Doğal malzeme kullanımı ve el işçiliğinin birlikteliği ile işlevsel bir günlük kullanım nesnesi ortaya koyulmuştur.

Resim 23. A. H. Mackmurdo, Sedir, Century Guild, 1886.

Century Guild, yüzyıl boyunca Arts and Crafts içinde en iyi tasarım ve kalite ürünleri üretmiştir. Bu firma tasarımlarında genelde mekanik bir simetri ve Viktoryen dönemin ağır dekoratif sanatını kullanmıştır.

Resim 24. C. R. Ashbee, Yazı Dolabı, Guild of Handicraft, 1898-99.

Guild of Handicraft, resmi açılışını 1888 yılında yapmıştır. Açıldığı yıl pazar alanına ahşap, metal ve dekoratif resim alanında dâhil olan Handicraft, 1890 yılında bünyesine gümüş, demir ve mücevher malzeme üretimlerini de eklemiştir.[42] Bu bağlamda ahşap bir malzemeden oluşturulan bu yazı dolabının üzerindeki dekoratif şeritler ve kulplar metal yapımdır.

[42] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 27.

Resim 25. Philiph Webb, Dolap (Red House), 1859-60.

Webb'in tasarımı olan dolap, Red House için tasarlanmıştır. Bu ev, bir ailenin günlük ihtiyaçlarını karşılayan her türden el yapımı ve doğal malzeme nesneyi barındırmaktadır. Bu eşyalar genel olarak ahşabın en sıcak tonlarında ve en zarif biçimlendirmelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu dolap adeta Red House'un bir minyatürü gibidir. Çatı formu Red House'un çatısına, desenli dolap kapakları vitray pencerelerine gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda Arts and Crafts mimarinin içeride ve dışarıda sağladığı organik uyumu da kanıtlar niteliktedir.

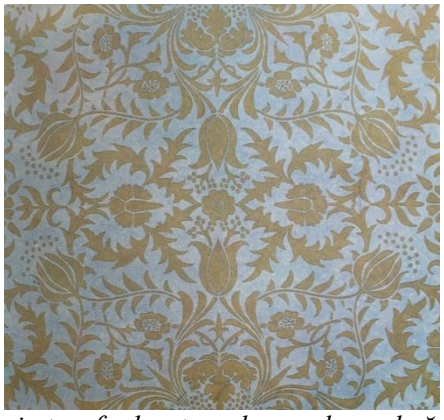

Resim 26. *William Morris tarafından tasarlanan duvar kağıdı. Bitkisel formalarla bezeli olan duvar kağıdı İran etkileri taşımaktadır.*

Yine Arts and Crafts tasarımın iç dekorasyonda en sık ele aldığı ürünlerden biri duvar kağıtlarıdır. Duvar kağıtları canlı ve sıcak renklerin bir araya gelerek bitkisel ve hayvan formlarını oluşturduğu bir zariflikte tasarlanmaktadır. Bu motifler sıklıkla Morris'in firması tarafından üretilen kilim, duvar halısı ve grafik sanatında kullanılırken doğaya saygının bir yansıması olarak önemsenmiştir.

Tekstil

Arts and Crafts çok yönlü bir sanat çalışması olarak dekorasyon alanında varlık göstermektedir. Bu bağlamda kumaş tasarımı bir evin içinde perdeden halıya, koltuk döşemesinden masa örtüsüne değin dekoratif ve işlevsel bir biçimde kullanılmaktadır.

Resim 27. William Morris tarafından tasarlanan duvar halısı. Bitkisel ve hayvan formlarının yoğun renklerle kullanımı ile Arts and Crafts tasarımın güçlü örneklerindendir.

Arts and Crafts hareketinin mimari ve tasarımda temel ideallerinden biri olan doğal formların kullanımı, doğaya olan saygının bir ifadesi olduğu gibi aynı zamanda bu motiflerin sıklıkla kullanılmasında 19. yüzyıl sonuna doğru Avrupa'da gelişen Japon resim sanatının da etkisi oldukça önemlidir.[43]

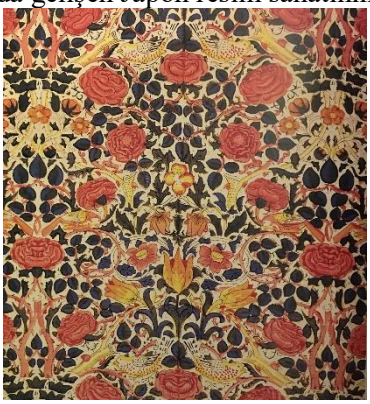

Resim 28. William Morris, Güllü Basma

Zengin ve canlı bir tasarıma sahip olan bu kumaş, gül, lale ve diğer popüler kır ve bahçe çiçeklerini, stilize edilmiş kuş desenlerini, pembe, kırmızı, altın, turuncu ve yeşil renklerin canlı tonlarıyla barındırmaktadır. Morris'in doğal bitki ve hayvan tasvirlerini bu denli canlı ve yoğun renklerle betimlemesi Pre-Rafaelit bir özellik de taşımaktadır. Tıpkı Pre-Rafaelit grup gibi Arts and Crafts hareketi de tasarımlarında yoğun ve sıcak renkleri tercih etmiştir.

[43] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s.9.

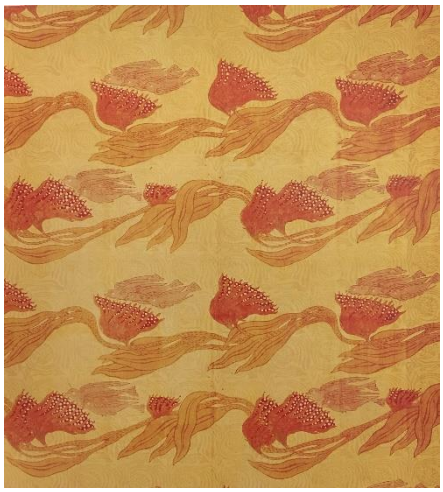

Resim 29. A. H. Mackmurdo, Sarı Kuş, Koton Kumaş, Century Guild, 1882.

Kalın pamuklu bir kumaş üzerine basılan bu tasarım, Century Guild tarafından Mackmundo'nun karakteristik ışık ve akıcı ritmik formlarıyla üretilmiştir. Mackmundo, Morris'le kıyaslandığında daha soyut bir tasarım anlayışına sahiptir.

Cam

Arts and Crafts hareketi içinde dekoratif ya da işlevsel amaçlı ele alınan materyallerden cam, soğuk ve sıcak olmak üzere iki farklı teknikle ele alınmaktadır. Soğuk teknik ışık kırılması yaratmak amacıyla, pencere, mimari elemanlar, lamba ya da diğer aydınlatma nesnelerinde kullanılmıştır. Sıcak teknik ise akıcı özelliğiyle vazo, kâse ya da sınırsız sanat objesinde farklı formlara sokularak kullanılmıştır.[44]

Resim 30. Morris tasarımı elinde ziller olan melek tasvirli vitray, Morris&Co. 1880.

Morris'in bu çalışması oldukça detaycı bir biçimde ele alınmıştır. Meleğin yüzündeki ifadenin donukluğu, bitkisel motifler, yoğun ve sıcak renklerin kullanımının yanı sıra dini bir motif olmasıyla da Pre-Rafaelitlerin erken dönem resimlerini anımsatmaktadır.

[44] A.g.e., s.49.

Resim 31. Charles Rennie Mackintosh, Kurşunlu Cam Panel, 1902.

Glaskow işi olarak belirlenen bu panel, Mackintosh tarafından 1902 tarihli Uluslararası Turin Sergisi için tasarlanmıştır. Serginin İskoç bölümünde görülen bu tasarım Mackintosh'un büyük bir hayranlık kazanmasını sağlar. Bu panel tamamen bitkisel motifli olup Mackhintosh'un kendine özgü geometrik ve soyut stilini yansıtmaktadır.

Resim 32. William Willet, Vitray, 1913.

Bu vitray bir duvar ressamı olan Willet tarafından tasarlanmıştır. Willet Philadelphia'da kendi atölyesini kurmuş ve 1910 ile 1920 yılları arası pek çok kilise komisyonuna dâhil olmuştur. Dini konulara ilgi gösteren Willet, bu konuları içeren etkileyici tasarımlar gerçekleştirmiştir. Bu çalışması, Princeton Üniversitesi Disiplin Salonu için ele aldığı bir tasarımdır.

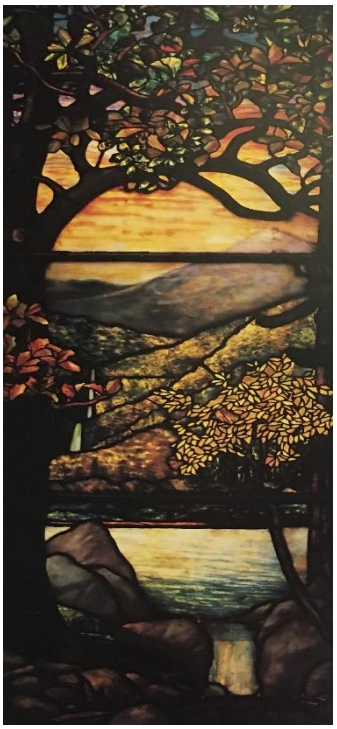

Resim 33. Tiffany, Manzaralı Cam, 1900

Arts and Crafts vitray tasarımında en popüler olan işlerden biridir. Çok fazla renkle çalışılan bu cam üzerinde renklerin ışıktan karanlığa doğru kademeli bir biçimde dönüşmesiyle bir derinlik kazandırılmıştır. Bu vitray, Tiffany'nin Corona'daki atölyesinde yapılmıştır.

Resim 34. Tiffany, vazo, 1912.

Tiffany'nin cam ve doğal formlara olan tutkusunun canlı bir örneği de bu vazodur. Çiçek formunda şekillendirilen vazo, mavinin koyu renginin kademeli bir biçimde saydamlaşmasıyla oluşturulan bir gökkuşağı etkisine sahiptir. Doğal formların etkisiyle şekillenen cam, tam anlamıyla Arts and Crafts bir stil yakalamıştır. Bu vazo yine Tiffany'nin Corona'daki atölyesinde üretilmiştir.

Seramik

Çömlek tasarım ve üretimi 19. yüzyılda İngiltere'de şehirciliğin gelişmesi ve nüfus artışıyla birlikte kitlesel üretim teknikleri ile yaygınlaşmıştır. Bu faktörler geleneksel seramik üretimine olan talebi azaltmıştır. Ancak Arts and Crafts akımı içinde pek çok, az tanınan sanatçı tarafından seramik sanatı atölyelerde çalışılmış ve Arts and Crafts seramik tarzına katkı sağlamıştır. Bağımsız seramik

üreticileri arasında Morris ve De Morgan gibi tasarımcılar seramik üretimini baştan sona kontrol ederken büyük ticari şirketler, Minton and Maw & Company gibi, yeni doğan orta sınıfın sanatsal seramik tasarımına olan taleplerini hızlı bir biçimde karşılamışlardır.

Resim 35. Edward Burne-Jones, Seramik, 1863, Morris&Co.

Bir peri masalı olan Cinderella'dan alınan sahne, Pre-Rafaelit grup ressamlarından Edward Burne-Jones tarafından resimlenmiştir. Yoğun ve canlı renklerin kullanımı ile Pre-Rafaelit bir tablo şeklinde tasarlanan seramik fayans malzeme, Arts and Crafts hareketinin sanat ve el işçiliğini bir araya getiren ideallerinin en güzel örnekleri arasındadır.

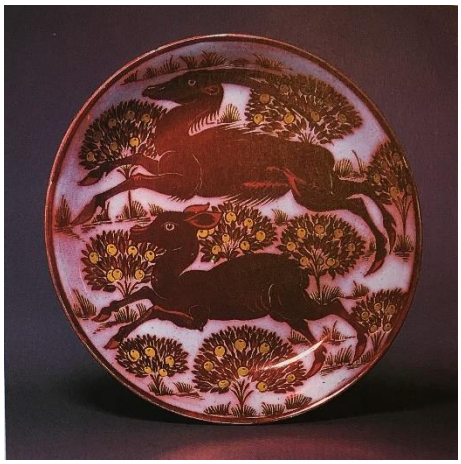

Resim 36. William De Morgan, Parlak seramik yemek takımı, 1880, Orange House Pottery.

William De Morgan (1839-1917), hazır nesnelerin dekorasyonunda çalışan bir renk uzmanı ve tasarımcıdır. Seramik çalışmalarında parlaklığı önemseyen Morgan bu çalışmaların sırlarında bakır ya da gümüş film kullanımını geliştirmiştir. Egzotik desenlerinde Doğu etkisi oldukça sık kullanılmıştır.[45]

Metal

Metal malzeme Arts and Crafts tasarımlarında mücevherattan günlük kullanım eşyalarına kadar çok geniş bir alanda uygulamaya sokulmuştur. Gümüş ve bakırın yoğunlukla tercih edildiği günlük kullanım nesneleri, aydınlatmadan sofra takımlarına kadar çok geniş bir yelpazede değerlendirilmiştir.

[45] Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, The Arts and Crafts Movement, Thames and Hudson, London, 1991, s. 27.

Resim 37. Morris'in Kelmscott House için tasarladığı metal tabut.

Ortaçağ sanatından esintiler taşıyan desenlerinde sıcak ve yoğun renkler kullanılmıştır. Ayrıca tabutun zengin renklerin kullanımıyla resimlenen panelleri duvar halılarını anımsatmaktadır. Arts and Crafts hareketine dair olan üretimler arasında bitkisel ya da hayvan motifleri ile olsun ya da sıcak ve zengin renk kullanımıyla olsun ortak noktalar yakalamak oldukça mümkündür.

Resim 38. C. R. Mackhintosh, Çatal-Bıçak Takımı, 1897.

Ciddi bir biçimde geometrik formlardan oluşan bu balık çatalı ve bıçağı, Mackhintosh'un tipik modernist çizgisinin bir örneğidir. Ağırlıklı olarak düz çizgiler ve zarif kıvrılmaların birlikteliğini taşımaktadır.

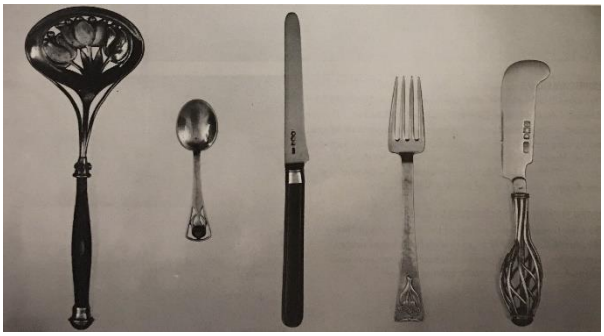

Resim 39. C. R. Ashbee, Çatal-Bıçak Takımı, 1900-02.

Guild of Handicrafts dahilinde Ashbee tarafından tasarlanan bu parçalar, Morris'in doğal formlara olan bağlılığının etkilerini taşımaktadır. Ashbee, Victoryen geleneklerinden kopmuş ve İngiliz Arts and Crafts hareketinin temel örgütleyicilerinden biri olmuştur. Ashbee, Amerikan mimar Frank Llyod Wright üzerinde de ciddi bir etki yaratmış ve Chicago'da 1900 yılından itibaren düzenli dersler vermiştir. 1909 yılında ise "Modern English Silverwork" (Modern İngiliz Gümüş İşçiliği) adında bir kitap yayınlamıştır.[46]

Resim 40. Elizabeth E. Burton, Masa Lambası.

Fransa doğumlu Amerikalı sanatçı Burton tarafından tasarlanan bu lamba, bakır işçiliği ile gerçek deniz kabuklarının birlikte kullanıldığı bir tasarımdır. Deniz kabuğunun kullanımı hem doğal formların cazibesini yansıtırken hem de ışığı filtrelemesi ve daha yumuşak bir aydınlatma sağlaması amacıyla da fonksiyonel olarak tercih edilmiştir. Bakır malzemedeki eskitme ve yanardöner renk görünümü özgün bir aydınlatma formu oluşturmuştur.[47]

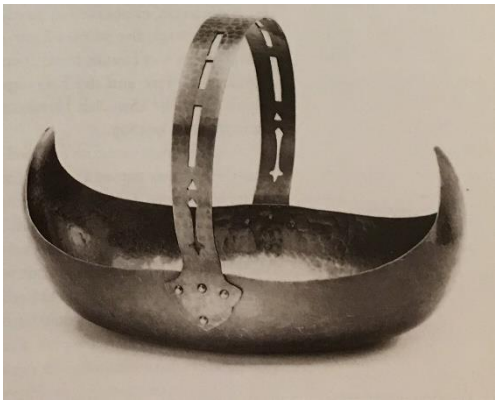

Resim 41. Dirk van Erp, Çiçek Sandalı.

Bakır maddeden oluşan çiçek sandalı, Hollandalı sanatçı Erp tarafından tasarlanmıştır. Erp de San Franscisco'da 1910 yılında -diğer Arts and Crafts hareketi sanatçılarında olduğu gibi- kendi Arts and Crafts atölyesini açmıştır. Erp'in atölyesinde çeşitli metallerin kullanıldığı sayısız Arts and Crafts tasarımlı üretimler gerçekleştirilmiştir.

[46] Robin Langhley Sommer (Gen.Ed), David Rago (Cons. Ed.), The Arts and Crafts Movement, Grange Book, London, 1995, s. 111.
[47] A.g.e., s. 13.

Resim 42. Gustav Stickley, Bakır Tepsi.

Stickley'in tasarımı olan bu tepsideki çekiç dövme motifler tamamen doğal formlardan kaynaklanmıştır. Meyvelerin, çiçeklerin ve asma dallarının eğri çizgileri İngiliz ve Amerikan Arts and Crafts tasarımcılarının benzer şekilde tutkusudur.[48]

Grafik

Arts and Crafts hareketi dâhilinde tasarlanan sayısız motif, bilhassa Morris'in devasa motif arşivi bu dönemde grafik sanatını da harekete geçirmiştir. Sayısız afiş, kitap ya da dergi kapağı Arts and Crafts etkili görseller kullanmaya başlamıştır.

Resim 43. Bradley, Poster, 1896.

Bradley Sanat Dergisi'nin reklamını yapmak amacıyla tasarlanan bu tasarım, ahşap bir afişin üzerine basılmak üzere hazırlanmıştır. Afişteki renk ve çizgi kullanımının yenilikçi tavrı, döneminde oldukça etkili olmuştur. [49] Bitkisel formlar, kuş motifi, mitolojik karakter ve yoğun renk kullanımıyla Arts and Crafts bir özellik göstermektedir.

7. Sonuç

19. yüzyılda sanayileşmenin ardından genişleyen ve yoğunlaşan şehir hareketlerinde, şehir toplumunun ihtiyaçlarını karşılamak adına seri üretim faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni üretim biçimi, toplumun ihtiyaçlarını sadece fonksiyonel açıdan karşılayabilmektedir. Böyle tasarımın düşüşe geçtiğini ve el işçiliğinin yok olduğunu düşünen Pugin gibi mimarlar ya da Ruskin gibi eleştirmenler el

[48] A.g.e., s. 102.

[49] A.g.e., s. 143.

işçiliği ile sanatın iç içe olabileceği bir üretim sektörünün gerekliliği üzerine yazmışlar ve dönemi sanat ve zanaat pratiği altında birleştirecek oluşumlara önayak olmuşlardır.

William Morris bu bağlamda en önemli figürlerden biridir. Sanatçı kimliğinin yanında şair, yazar ve tasarımcı olan Morris, 19. yüzyılın 2. yarısından itibaren ortaya çıkan ve 20. yüzyıla değin hızla yayılan Arts and Crafts hareketinin öncüsü olmuştur.

Arts and Crafts hareketi 19. yüzyılın endüstriyel üretim nesnelerine karşı alternatif işlevsel ve görsel haz veren nesneler üretme idealiyle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda akımın temel prensibi, her türlü üretim nesnesinde doğal malzeme ve doğal formların kullanılması olmuştur. Arts and Crafts mimari, Gotik canlandırmacılığa alternatif biçimler kullanarak süsleme detaylarında doğal formlar uygulanan bir mimari biçim olmuştur. Bu bağlamda Gotik stilin özgün ve zanaatçı yönünden ilham almışlardır. Arts and Crafts mimaride en temel unsurlardan biri, toplu konutların ortaya çıktığı 19. yüzyıl mimari anlayışında bireysel bir mimariye odaklanmak olmuştur. Bu bağlamda bir ailenin yaşayabileceği daha küçük boyutlu konut yapıları sıkça inşa edilmiştir. Bu yapılar ise şehirden uzakta kırsal alanlarda ve bölgenin yerel malzemesinin kullanılarak inşa edildiği yapılardır. Ahşap ve yerel taşların yapımında sıkça kullanıldığı konutlar, dışarıda ve içeride organik bir bütünlük içindedir.

Bu yapılar bir takım simgesel özellikler de göstermektedir. Gotik stilin gökleri yani tanrıyı işaret eden uzun kuleleri bu yapılarda baca olarak hem işlevsel hem de sembolik olarak kullanılmaktadır. Bacanın simgesel görevi ise, içinde yaşayan bir hayat olmasını dışarıdan belli etmektedir. Yine konut mimarisinde bilhassa tercih edilen taşkın giriş ya da veranda, hoş bir karşılamayı simgelemektedir. Özellikle çatı strüktüründe tercih edilen üçgen form ise Hıristiyan inancındaki 'trinity' anlayışına göndermede bulunur. Dolayısıyla Arts and Crafts mimari hem ahlaki, hem fonksiyonel hem de el işçiliğine dayalı bir anlayışın ürünüdür.

Arts and Crafts hareketi bir bütünlük hareketidir. Akımın idealine göre, bir mimarinin salt dış görünüşü değil aynı zamanda iç dekorasyonu da mimariyle bütünlük sağlamalıdır, bu bağlamda iç mekân dekorasyonunda hemen her şey el yapımı bir estetikle sunulmuştur. Ahşap, cam, seramik, metal gibi malzemelerin kullanıldığı iç mekânlarda bu malzemeler mümkün mertebe bölgeye has olarak tercih edilmiştir. Bu malzemelerin işçiliğinde ise tamamen doğaya saygının bir sembolü olarak bitkisel motifler ve hayvan motifleri tercih edilmiştir.

Arts and Crafts organik nesneler üretmeye dayalı bir prensibi benimserken üretimlerde renklere oldukça önem verilmiştir, dolayısıyla görsel olarak zengin bir renk skalasından faydalanılmıştır. Sıcak ve yoğun renklerin türlü nesnelerde bir araya geldiği tasarımlar Pre-Rafaelit ressamların tablolarını anımsatmaktadır. Arts and Crafts hareketi salt özgün üretimin kalitesini değil aynı zamanda sanatçının, zanaatçının ve de her türlü çalışanın çalışma koşullarının kalitesini ve yaşam kalitesini de arttırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda Arts and Crafts üyelerince çeşitli dernekler kurulmuş ve özgün üretimlerin çıktısının alındığı bu derneklerde tasarımcıların ve el işçilerinin işlerinden daha fazla memnun olmaları için çabalanmıştır.

REFERENCES

- CUMMING Elizabeth, KAPLAN Wendy, **The Arts and Crafts Movement**, Thames and Hudson, London, 1991.
- DAVEY Peter, **Arts and Crafts Architecture**, Architectural Press, London, 1980.
- DIXON Roger & MUTHESIUS Stefan, **Victorian Architecture**, Thames and Hudson, London, 1993.
- GARNHAM Trevor, "Edward Prior", **Art and Crafts Masterpieces** (içinde), Phaidon Press, London, 1999.
- KIDSON Peter, MURRAY Peter, THOMPSON Paul, **A History of English Architecture**, Penguin Books, Middlesex, 1962.
- ROTH M. Leland, **Mimarlığın Öyküsü**, Çev.Ergün Akça, Kabalcı, İstanbul, 2006.
- SOMMER Robin Langhley (Gen.Ed), RAGO David (Cons. Ed.), **The Arts and Crafts Movement**, Grange Book, London, 1995.
- WATKIN David, **English Architecture**, Thames and Hudson, London, 1994.
- WATKINSON Ray, **William Morris as Designer**, Trefoil Books, London, 1979.